IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

XORIJIY KREDIT LINIYALARINI JALB QILISH VA UNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI (ATB AGROBANK MISOLIDA)

Dadaxanova Muattar Shermirzayevna
O'zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi magistranti
muattardadaxanova77@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada tijorat banklari faoliyatida xorijiy kredit liniyalarini jalb qilishning ahamiyati, ularning iqtisodiy samaradorligini oshirish masalalari hamda bu jarayonni takomillashtirish yo'llari tahlil qilingan. Tadqiqot obyekti sifatida ATB "Agrobank" faoliyati misolida xorijiy moliyaviy resurslarni jalb etish amaliyoti o'rganilgan. Maqolada xorijiy kredit liniyalarining bank likvidligi, investitsion faollik va real sektorni moliyalashtirishdagi o'rni ochib berilgan. Shuningdek, mavjud muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xorijiy kredit liniyalari, tijorat banklari, Agrobank, moliyaviy resurslar, bank samaradorligi, investitsiya faoliyati, kreditlash, bank likvidligi, moliyaviy barqarorlik.

Abstract. This article examines the importance of attracting foreign credit lines in the activities of commercial banks, as well as ways to improve their economic efficiency. The study analyzes the practice of attracting foreign financial resources using the example of JSCB "Agrobank." The role of foreign credit lines in enhancing bank liquidity, investment activity, and financing of the real sector is highlighted. Furthermore, existing challenges are identified, and practical recommendations and proposals are developed to improve the efficiency of utilizing foreign credit resources.

Keywords: foreign credit lines, commercial banks, Agrobank, financial resources, banking efficiency, investment activity, lending, bank liquidity, financial stability.

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyoti barqaror o'sish sur'atlarini namoyon etib, 2025-yilda yalpi ichki mahsulotning 6,8 foizga o'sishi moliyaviy resurslarga bo'lgan talab ortib borayotganini ko'rsatmoqda. Bu jarayonda bank tizimi iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

2025-yil yakunlariga ko'ra, bank tizimi aktivlari 892,9 trln so'mga, kredit portfeli esa 595,3 trln so'mga yetdi. Kreditlash hajmining sezilarli o'sishi, ayniqsa xorijiy valyutadagi kreditlar ulushining ortishi, iqtisodiyotda tashqi moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyoj yuqori ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, bank tizimida davlat ulushi yuqori bo'lib, davlat banklari umumiy aktivlar va kredit portfelining asosiy qismini egallaydi. Xususan, ATB "Agrobank" yirik banklardan biri sifatida katta hajmdagi kredit portfeli va depozit bazasiga ega.

Mazkur sharoitda real sektorni moliyalashtirishda xorijiy kredit liniyalarini jalb etish muhim ahamiyat kasb etadi. Ular investitsiya loyihalarini qo'llab-quvvatlash, infratuzilmani rivojlantirish va iqtisodiy faollikni oshirishda muhim manba hisoblanadi. Biroq, xorijiy kredit liniyalaridan samarali foydalanish, ularning qaytimi va risklarini boshqarish bilan bog'liq muammolar mavjud. Shu bois, ularni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish va samaradorligini oshirish, xususan ATB "Agrobank" misolida, dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar sharhi

Xorijiy kredit liniyalari va bank tizimiga tashqi moliyaviy resurslarni jalb qilish masalalari ko‘plab iqtisodchi olimlar tomonidan o‘rganilgan bo‘lib, ular asosan bank samaradorligi, moliyaviy barqarorlik va kreditlash hajmiga ta’siri nuqtai nazaridan tahlil etilgan.

— Xorijiy banklar va tashqi moliyaviy resurslar rivojlanayotgan mamlakatlarda banklar samaradorligini oshiradi hamda raqobatni kuchaytiradi.

— Xorijiy kapital ishtiroki bank tizimida kreditlash hajmini barqarorlashtirib, iqtisodiy inqiroz davrida kredit qisqarishini yumshatadi.

— Xalqaro kapital oqimlari, jumladan xorijiy kreditlar, rivojlanayotgan mamlakatlarda ichki kredit hajmini oshirishga xizmat qiladi, ayniqsa moliyaviy tizim yetarlicha rivojlanmagan sharoitda.

— Shu bilan birga, tashqi qarz va xorijiy kredit resurslarining ortishi banklar moliyaviy natijalariga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin, xususan ortiqcha qarzdorlik rentabellikni pasaytiradi.

— Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, tashqi moliyalashtirish iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantiradi, biroq u moliyaviy beqarorlik va bank inqirozlari xavfini ham oshirishi mumkin.

— Xorijiy moliyaviy institutlar va banklar ishtiroki ishlab chiqarish sektorining rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatib, tashqi moliyalashtirishga kirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

— Ayrim tadqiqotlarda xorijiy banklar yuqori samaradorlikka ega bo‘lsa-da, ularning faoliyati nisbatan yuqori risk bilan bog‘liqligi qayd etilgan.

Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, xorijiy kredit liniyalarini jalb qilish banklar faoliyatini kengaytirish va iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega, biroq ularning samaradorligi risklarni boshqarish, qarz yuklamasi va institutsional muhitga bevosita bog‘liq.

Asosiy va tahliliy qism

So‘nggi yillarda O‘zbekiston bank tizimida xorijiy moliyaviy resurslarni jalb qilish hajmi sezilarli darajada oshib bormoqda. Xususan, mamlakat bank tizimi aktivlarining 2025-yilda 892,9 trln so‘mga, kredit portfelining esa 595,3 trln so‘mga yetgani banklar tomonidan iqtisodiyotga yo‘naltirilayotgan moliyaviy resurslar hajmi kengayib borayotganini ko‘rsatadi. Ushbu o‘sishda xorijiy kredit liniyalari muhim manbalardan biri hisoblanadi.

Tahlillarga ko‘ra, O‘zbekiston bank tizimida kreditlarning sezilarli qismi xorijiy valyutada shakllangan bo‘lib, bu holat tashqi moliyalashtirishga bog‘liqlik darajasining yuqoriligidan dalolat beradi. Xususan, 2025-yilda xorijiy valyutadagi kreditlar hajmining 113,6 trln so‘mga yetgani banklar faoliyatida xalqaro moliya institutlari va xorijiy banklarning o‘rni ortib borayotganini ko‘rsatadi. Bu esa, o‘z navbatida, investitsion loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

ATB “Agrobank” misolida ko‘rib chiqilganda, mazkur bank qishloq xo‘jaligi va real sektorni moliyalashtirishga ixtisoslashgan yirik banklardan biri bo‘lib, uning kredit portfeli 81,1 trln so‘mni tashkil etadi. Bank tomonidan jalb etilayotgan xorijiy kredit liniyalari, asosan, xalqaro moliya institutlari orqali kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini qo‘llab-quvvatlash, qishloq xo‘jaligi loyihalarini moliyalashtirish hamda infratuzilmani rivojlantirishga yo‘naltirilmoqda.

Shu bilan birga, xorijiy kredit liniyalarining samaradorligini baholashda bir qator muhim ko‘rsatkichlar – kreditlarning qaytimi, rentabellik darajasi, kredit portfeli sifati hamda valyuta risklari muhim ahamiyat kasb etadi. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, xorijiy kreditlar hisobidan moliyalashtirilgan loyihalar uzoq muddatli bo‘lib, ular yuqori iqtisodiy samaradorlikni ta’minlash imkonini beradi. Biroq, valyuta kursining o‘zgaruvchanligi ushbu kreditlarning real qiymatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Ilmiy tadqiqotlar ham ushbu holatni tasdiqlaydi. Xususan, xorijiy kapital jalb etilishi banklar samaradorligini oshirishi bilan birga, ortiqcha tashqi qarz yuklamasi moliyaviy natijalarga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin (Lumumba et al., 2024). Shuningdek, xalqaro kapital oqimlari ichki kreditlash hajmini oshiradi va real sektor rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi (Rapih, 2021).

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ATB “Agrobank” faoliyatida xorijiy kredit liniyalaridan foydalanish samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga e’tibor qaratish zarur:

— jalb etilayotgan kredit resurslarini diversifikatsiya qilish;
— valyuta risklarini kamaytirish mexanizmlarini takomillashtirish;
— kredit loyihalarini tanlashda iqtisodiy samaradorlik va qaytuvchanlik mezonlarini kuchaytirish;
— xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish;
— raqamli bank xizmatlari orqali kredit monitoringini kuchaytirish.

Umuman olganda, xorijiy kredit liniyalarini jalb qilish O‘zbekiston bank tizimi, xususan ATB “Agrobank” faoliyatida muhim moliyaviy manba hisoblanadi. Biroq, ularning samaradorligi to‘g‘ridan-to‘g‘ri boshqaruv sifati, risklarni nazorat qilish va resurslardan oqilona foydalanishga bog‘liqdir.

1-jadval.

O‘zbekiston bank tizimi va ATB “Agrobank” asosiy ko‘rsatkichlari (2025-yil)

№	Ko‘rsatkichlar	Miqdori (trln so‘m)	Izoh
1	Bank tizimi umumiy aktivlari	892.9	Bank sektorining umumiy hajmi
2	Bank tizimi kredit portfeli	595.3	Iqtisodiyotga yo‘naltirilgan kreditlar
3	Xorijiy valyutadagi kreditlar	113.6	Tashqi moliyalashtirish ulushi
4	Kredit bozori umumiy hajmi	390	Yillik o‘sish ~36%
5	Davlat banklari aktivlari ulushi (%)	63%	Bank tizimidagi davlat roli
6	ATB “Agrobank” kredit portfeli	81.1	Yirik banklardan biri
7	ATB “Agrobank” depozitlari	33.6	Resurs bazasi
8	Xorijiy kredit liniyalarining asosiy yo‘nalishlari	—	Qishloq xo‘jaligi, kichik biznes, infratuzilma

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy statistik ma’lumotlari, 2025-yil; Ochiq moliyaviy hisobotlar va tahliliy ma’lumotlar (uzdaily.uz va boshqa ochiq manbalar) asosida muallif tomonidan tuzilgan.*

Mazkur jadval O‘zbekiston bank tizimining 2025-yildagi asosiy makro va mikro darajadagi ko‘rsatkichlarini umumlashtirgan holda, unda ATB “Agrobank”ning tutgan o‘rnini tahliliy jihatdan yoritib beradi. Jadval ma’lumotlariga ko‘ra, bank tizimi aktivlarining 892,9 trln so‘mga yetgani moliyaviy vositachilik hajmining sezilarli darajada kengayganligini anglatadi. Kredit portfelining 595,3 trln so‘mni tashkil etishi esa real sektorni moliyalashtirishda banklarning yetakchi rol o‘ynayotganini tasdiqlaydi.

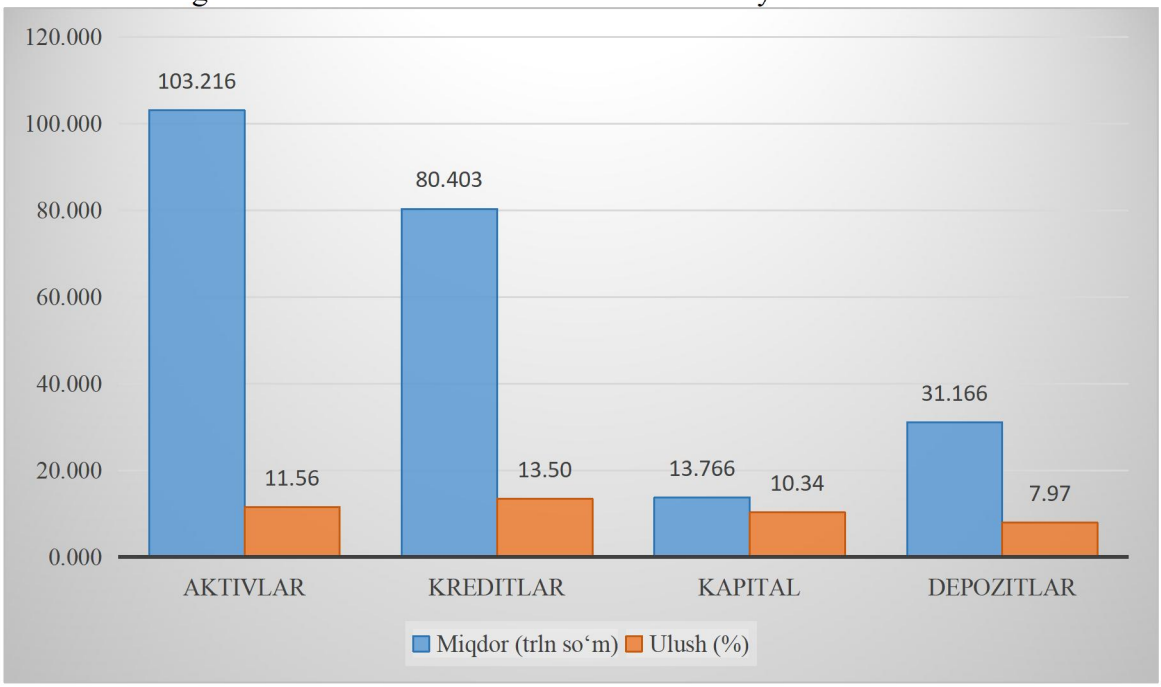
Alohida e’tibor qaratish lozim bo‘lgan jihatlardan biri – xorijiy valyutadagi kreditlar hajmining 113,6 trln so‘mga yetganidir. Bu ko‘rsatkich bank tizimida tashqi moliyaviy resurslar, jumladan xorijiy kredit liniyalarining salmoqli o‘ringa ega ekanligini bildiradi. Mazkur holat ijobiy tomondan investitsiya loyihalarini keng miqyosda moliyalashtirish imkonini bersa-da, salbiy jihatdan valyuta kursi o‘zgarishlariga nisbatan sezuvchanlikni oshiradi. Natijada, banklar va qarz oluvchilar uchun valyuta risklarini samarali boshqarish zarurati yuzaga keladi.

Jadvalda keltirilgan yana bir muhim jihat – davlat banklarining bank tizimidagi ulushi yuqoriligidir (63%). Bu esa moliyaviy resurslarni taqsimlashda davlatning faol ishtirokini ko‘rsatadi. Bunday sharoitda xorijiy kredit liniyalarini jalb qilish jarayonlari ko‘p hollarda davlat siyosati va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik asosida amalga oshiriladi.

ATB “Agrobank” ko‘rsatkichlariga e’tibor qaratilsa, uning kredit portfeli (81,1 trln so‘m) va depozitlari (33,6 trln so‘m) bankning moliyaviy salohiyati yuqori ekanligini ko‘rsatadi. Bu esa bankning xorijiy kredit liniyalarini jalb qilish va ularni iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlariga yo‘naltirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Xususan, qishloq xo‘jaligi, kichik biznes va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishda ushbu resurslarning o‘rni beqiyosdir.

Shu bilan birga, jadval ma’lumotlari asosida quyidagi muhim tahliliy xulosalarga kelish mumkin: birinchidan, xorijiy kredit liniyalari bank tizimi resurs bazasini kengaytirishda muhim omil hisoblanadi; ikkinchidan, ularning samaradorligi ko‘p jihatdan kredit resurslarining to‘g‘ri yo‘naltirilishi va qaytuvchanligiga bog‘liq; uchinchidan, tashqi moliyalashtirishning ortishi bilan birga risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish zarurati ortadi.

Umuman olganda, jadvalda aks ettirilgan ko‘rsatkichlar xorijiy kredit liniyalarini jalb qilish nafaqat banklar faoliyatini kengaytirishini, balki butun iqtisodiyotning investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi. Biroq ushbu jarayonning yuqori samaradorligini ta’minlash uchun kompleks yondashuv, jumladan risk-menejment, loyihalarni tanlash va monitoring tizimlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

1-rasm. O‘zbekiston bank tizimi va ATB “Agrobank” ko‘rsatkichlari raqamli ma’lumotlar (2025-yil)

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy statistik ma’lumotlari (2025-yil), ATB “Agrobank” ochiq moliyaviy hisobotlari hamda ochiq tahliliy manbalar asosida muallif tomonidan tuzilgan.*

Mazkur jadval diagramma va grafik tahlillarni amalga oshirish uchun mo‘ljallangan bo‘lib, unda O‘zbekiston bank tizimining umumiy ko‘rsatkichlari hamda ATB “Agrobank” faoliyatiga oid asosiy moliyaviy indikatorlar jamlangan. Ushbu ma’lumotlar asosida bank tizimining hajmi, kreditlash darajasi va xorijiy moliyaviy resurslar ulushini vizual tarzda tahlil qilish imkoniyati yaratiladi.

Jadvaldagi ko‘rsatkichlar diagramma orqali taqdim etilganda, bank tizimida kredit portfelining yuqori ulushi va uning aktivlarga nisbatan sezilarli darajada katta ekanligi yaqqol ko‘rinadi. Bu holat banklarning asosiy daromad manbai kredit operatsiyalari ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, xorijiy valyutadagi kreditlar ulushini alohida diagrammada ko‘rsatish tashqi moliyalashtirish darajasini baholash imkonini beradi.

ATB “Agrobank” ko‘rsatkichlari diagrammada alohida ajratib ko‘rsatilganda, uning bank tizimidagi salmoqli o‘rni, xususan kreditlash va resurs bazasi jihatidan yirik moliyaviy institut ekanligi aniqlanadi. Bu esa bankning xorijiy kredit liniyalarini jalb qilish va ularni iqtisodiyotning ustuvor yo‘nalishlariga yo‘naltirishdagi rolini vizual ravishda ochib beradi.

Diagramma asosidagi tahlil shuni ko‘rsatadiki, xorijiy kredit liniyalari bank tizimi resurslarini kengaytirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Biroq ularning ulushi ortishi bilan bir qatorda valyuta risklari, qarz yuklamasi va moliyaviy barqarorlikka ta’sir etuvchi omillarni ham chuqur tahlil qilish zarur. Shu sababli, grafik ko‘rinishdagi tahlillar ilmiy tadqiqotlarda qaror qabul qilish jarayonini yanada asosli va aniq qilishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, mazkur jadval asosida tuziladigan diagrammalar xorijiy kredit liniyalarining bank faoliyatidagi o‘rni, ularning hajmi va samaradorligini kompleks baholash imkonini beradi hamda ilmiy xulosalar chiqarishda muhim analitik vosita sifatida xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xorijiy kredit liniyalarini jalb qilish O‘zbekiston bank tizimi, xususan ATB “Agrobank” faoliyatida muhim moliyaviy manba hisoblanadi. Ular bank resurs bazasini kengaytirish, investitsiya loyihalarini moliyalashtirish hamda real sektorni qo‘llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, xorijiy moliyaviy resurslar kreditlash hajmini oshirish va iqtisodiy faollikni rag‘batlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, xorijiy valyutadagi kreditlar ulushining yuqoriligi valyuta risklarini kuchaytiradi va banklar faoliyatida risk-menejment tizimini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

ATB “Agrobank” misolida olib borilgan tahlillar bankning yirik kredit portfeli va resurs bazasi mavjudligini hamda xorijiy kredit liniyalaridan faol foydalanayotganligini ko‘rsatdi. Biroq ushbu resurslardan foydalanish samaradorligi bevosita loyihalarni tanlash sifati, kreditlarning qaytuvchanligi va moliyaviy boshqaruv darajasiga bog‘liq ekanligi aniqlandi.

Shu asosda quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish mumkin:

— xorijiy kredit liniyalarini jalb qilishda manbalarni diversifikatsiya qilish;
— valyuta risklarini kamaytirish bo‘yicha samarali mexanizmlarni joriy etish;
— kredit loyihalarini tanlashda iqtisodiy samaradorlik mezonlarini kuchaytirish;
— xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish;
— kreditlardan foydalanish ustidan monitoring va nazorat tizimini takomillashtirish.

Umuman olganda, xorijiy kredit liniyalarini samarali jalb qilish va ulardan oqilona foydalanish bank tizimi barqarorligini ta’minlash va milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli rivojlanishiga xizmat qiladi.

Takliflar:

1. Xorijiy kredit liniyalarini jalb qilishda moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish zarur. Bu orqali banklar moliyaviy resurslarga kengroq kirish imkoniyatiga ega bo‘ladi va risklar kamayadi.
2. Valyuta risklarini boshqarish tizimini takomillashtirish lozim. Xususan, hedjirlash instrumentlaridan foydalanish, valyuta pozitsiyasini muvozanatlash va risklarni prognoz qilish mexanizmlarini joriy etish muhimdir.
3. Xorijiy kreditlar hisobidan moliyalashtiriladigan loyihalarni tanlashda ularning iqtisodiy samaradorligi, qaytuvchanligi va ijtimoiy ahamiyatiga ustuvor e’tibor qaratish zarur.

4. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish orqali uzoq muddatli va imtiyozli moliyaviy resurslarni jalb qilish imkoniyatlarini oshirish maqsadga muvofiq.

5. Kreditlardan foydalanish ustidan monitoring va nazorat tizimini kuchaytirish, zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida kredit portfelini boshqarish samaradorligini oshirish zarur.

6. Bank xodimlarining malakasini oshirish, ayniqsa xalqaro moliya, risk-menejment va investitsion tahlil yo‘nalishlarida kadrlar salohiyatini kuchaytirish lozim.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi statistik byulleteni. – Toshkent, 2025.
2. Agrobank. ATB “Agrobank” yillik moliyaviy hisobotlari. – Toshkent, 2024–2025.
3. World Bank. Global Financial Development Report. – Washington, DC, 2023.
4. International Monetary Fund. International Financial Statistics Yearbook. – Washington, DC, 2024.
5. Asian Development Bank. Asian Development Outlook. – Manila, 2024.
6. Cull, R., Martinez Peria, M. S., Verrier, J. Bank Ownership: Trends and Implications. – 2017.
7. Erdinç, D., Mitic, L. Foreign Bank Penetration and the Bank Lending Channel in Emerging and Developing Countries. – 2019.
8. Rapih, S. International Capital Inflows and Domestic Credit in Developing Countries. – 2021.
9. Lumumba, I. A., Mungai, A., Byaruhanga, J. Effect of External Debt on the Financial Performance of Commercial Banks. – 2024.
10. Gaies, B., Nabi, M. Banking Crises and Economic Growth in Developing Countries. – 2021.
11. Desbordes, R. Financial Foreign Direct Investment and Economic Performance. – 2022.